

**ПРОКОПЕНКО Н. Н. ХАРАКТЕРИСТИКА НАЧАЛЬНОГО ЭТАПА
РАССЛЕДОВАНИЯ ФАКТОВ СБЫТА НАРКОТИКОВ, КОТОРЫЕ
ВЫВЕДЕНЫ ИЗ ЛЕГАЛЬНОГО ОБОРОТА**

Исследованы особенности начального этапа расследования фактов сбыта наркотиков, которые выведены из легального оборота. Определены типичные следственные ситуации, которые возникают при выявлении рассматриваемой категории преступлений. Сформулированы основные тактические задачи начального этапа расследования и пути их решения в виде алгоритма следственных (розыскных) и негласных следственных (розыскных) действий.

Ключевые слова: *начальный этап, сбыт наркотиков, типичные следственные ситуации, тактические задачи, легальный оборот наркотиков.*

**PROKOPENKO N. CHARACTERISTIC OF THE INITIAL STAGE
OF INVESTIGATION OF THE FACTS OF DRUG TRAFFICKING,
WHICH ARE TAKEN OUT OF LEGAL TURNOVER**

The features of the initial stage of investigation of the facts of drug trafficking, which are taken out of legal turnover, are studied. Typical investigative situations that arise in the identification of the given category of crimes are determined. Main tactical tasks of the initial stage of investigation and their solutions in the form of an algorithm investigation (research) and covert investigation (research) actions are formulated.

Keywords: *initial stage, drug trafficking, typical investigative situations, tactical tasks, legal drug trafficking.*

УДК 340.115

О. П. РЯБЧИНСЬКА,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
Інституту права імені В. Сташица
Класичного приватного університету*

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА:
ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Розглянуто дискусійні питання методологічного інструментарію наукових досліджень в кримінальному праві. Проаналізовано наукові підходи до оцінювання сутності та рівнів методології, співвідношення філософських та загальнонаукових методів, а також з інших питань, що виникають при проведенні конкретно-правових досліджень.

Ключові слова: *метод, методологія пізнання, наукове дослідження, гносеологія, діалектика, метафізика, герменевтика, феноменологія*

Останніми роками правознавці відмічають кризові явища в сучасній методології юридичної науки, поширеність досліджень суто описового характеру, які є коментуванням правових актів та не мають відповідної наукової цінності. Однією з причин такої негативної тенденції є відсутність уявлень про методологічний інструментарій конкретно-правових досліджень. Повною мірою це стосується й кримінального права, в якому питання сутності і рівнів методології, співвідношення філософських та загальнонаукових методів, наявності універсального методу, місця діалектики в системі методів тощо вирішуються неоднозначно. Тому розгляд методологічних питань у даній сфері є актуальним.

Мета даної статті полягає в аналізі сутності методології, її співвідношенні з філософією, з'ясуванні ролі діалектики в системі методів та визначення перспектив методології досліджень проблем кримінального права.

Питанням методології приділялась увага багатьох філософів (Д. А. Керімов, В. С. Швіреєв, В. А. Канке, Г. І. Рузавін, В. П. Лисий) та юристів (П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, Л. В. Петрова, М. М. Тарасов, С. К. Бостан), праці яких стосуються методології юридичної науки в цілому. Безпосередньо проблематиці методології кримінально-правових досліджень присвячено небагато праць (зокрема робота Г. В. Гребенькова та Є. С. Назимка). Нетривіальні рішення

проблем методології кримінального права пропонує П. П. Сердюк.

Загалом поняття методології та методів є насамперед філософським, а не юридичним. Домінує підхід, що вбачає в методології частину гносеології, яка досліджує форми і методи наукового пізнання [1, с. 12–16; 2, с. 96–97]. У вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як учення про методи пізнання та/або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів та прийомів. Окремі вчені застерігають від спрощеного розуміння методології, тобто її зведення до простої сукупності методів дослідження, оскільки вона вивчає перш за все можливості і межі застосування цих методів в процесі осягнення наукової істини [3, с. 16]. Л. А. Мікешина визначає методологію наукового пізнання як «філософське вчення про систему апробованих принципів, норм і методів науково-пізнавальної діяльності, про форми, структури та функції наукового знання» [4, с. 226]. Методологія поділяється на дві частини: загальну методологію та методологію галузевих наук, в т. ч. й правову методологію, яка розробляється переважно філософією права. У цілому ж роль філософії в науці передусім світоглядна та методологічна, тобто філософія створює для науки світоглядний та методологічний базис, необхідний для дослідницької діяльності [5, с. 19]. Так, Ю. В. Голік наголошує на тому, що методологія є інтегральним поняттям, яке об'єднує низку компонентів, зокрема світогляд, діалектичні категорії, загально- та приватнонаукові методи [6, с. 43].

У сучасній науці традиційно виділяють такі рівні в структурі наукової методології: філософський, загальнологічний, загальнонауковий, приватнонауковий, дисциплінарний [7, с. 46–48]. Р. А. Сабітов залежно від рівня пізнання виділяє емпіричні, теоретичні та метатеоретичні методи (діалектичний, метафізичний, герменевтичний) [8, с. 38, 40–41]. Філософ Д. А. Керімов наполягає на єдності діалектики, логіки і теорії пізнання (гносеології). Вищий рівень методології, на його думку, утворює діалектико-світоглядний рівень, який визначає головні напрямки та загальні принципи пізнання в цілому [9, с. 49–50]. Г. В. Гребеньков та Є. С. Назимко за ступенем спільності і сферою дії всі поділяють методи на чотири групи: 1) філософські (зокрема, діалектичний, феноменологічний, герменевтичний); 2) загальнонаукові (системний, порів-

няльний, історичний); 3) спеціальнонаукові; 4) дисциплінарні [10, с. 24].

У радянський період «філософською теорією, методом та методологією наукового пізнання і творчості взагалі» була проголошена матеріалістична діалектика [11, с. 154]. Її «ядро» становить закон єдності та боротьби протилежностей. Сутність діалектичного методу полягає, по-перше, в його спрямованості на розуміння того чи іншого явища природи, суспільства, культури в єдності його протилежних характеристик і, по-друге, в баченні будь-якого явища як процесуального-мінливого, що розвивається внаслідок його внутрішньої суперечливості. У наш час чимало вчених розглядають діалектичний матеріалізм як загальну методологію для юридичних наук, хоча зрозуміло, що світова філософія аж ніяк не зводиться до цього напрямку [12, с. 96–99].

Під методологією кримінального права переважно розуміють систему категорій діалектичного та історичного матеріалізму, яка дозволяє досліджувати і застосовувати на практиці пізнальні закономірності, сутність, зміст кримінально-правової боротьби зі злочинністю [13, с. 5–6]; учення не просто про методи пізнання, а й про систему інтерпретації методів, притаманних предмету пізнання [14, с. 45]; систему методів, прийомів і засобів наукового пізнання, яка становить собою комплекс історично складених раціональних шляхів, засобів і форм руху мислення від незнання до знання, від припущення істини, від одиничного до узагальненого, від явища до сутності [15, с. 292].

Нерідко в методологічних працях розрізняють поняття «підхід» та «метод». Поняття «підхід» вказує на наявність альтернативи і виключає єдино правильну методологію. У межах одного підходу може використовуватися ціла сукупність методів [5, с. 58]. До підходів часто відносять усі можливі пізнавальні засоби (аксіологічний, антропологічний, економічний, гендерний, гуманістичний, соціологічний тощо). Російський учений М. М. Тарасов звертає увагу на неоднозначність використання поняття «підхід», яке може означати, зокрема, розгляд питання з певних позицій, застосування категорій інших наук, залучення неюридичних понять тощо [16, с. 218]. С. К. Бостан, поділяючи підходи на ті, які зосереджуються в «верхній частині» методології – теоретико-світоглядному блоці, і ті, які знаходяться в нижньому – інструментальному – блоці, аргументовано робить застереження, що окремі з таких підходів,

які формально мають однакову назву, можуть належати до різних блоків, з огляду на їх зміст. Автор пропонує певним чином позначити ці групи методологічних підходів: наприклад, групу «якісних, світоглядних» за своїм змістом методологічних підходів називати парадигмальними (позитивістський, антропологічний, соціологічний підходи тощо), а групу нейтральних за своїм змістом операційних підходів, які складаються із сукупності методів «материнської» науки, позначати як дослідницькі. Під методологічним підходом він пропонує розуміти «світоглядно-змістовний метод або сукупність об'єднаних під егідою одного провідного методу, інструментальних засобів, за допомогою яких здійснюється пізнання того чи іншого явища» [17, с. 28–29].

Розуміння методології в правових науках в цілому також переважно ґрунтується на постулатах радянської науки. Наприклад, О. Ф. Скакун вважає загальним методом всіх суспільних наук метод філософської діалектики (матеріалістичної та ідеалістичної), який ґрунтується на загальних закономірних зв'язках розвитку буття і свідомості [18, с. 13]. Схожого підходу дотримуються й інші теоретики права [19, с. 13]. Відомий український учений П. М. Рабінович, оцінюючи методологію юридичної науки, вказує, що вона являє собою систему філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичний, ідеалістичний, діалектичний, метафізичний), методів (загальнонаукових, групових та спеціальних) та засобів науково-юридичного дослідження (емпіричні та теоретичні), а також вчення про їх використання в пізнанні праводержавних закономірностей [20, с. 215].

Схожого розуміння дотримуються й кримінологи. Так, І. М. Даньшин визначає методологію як набір відправних положень і вимог теорії пізнання, вихідних філософсько-діалектичних законів і категорій, а також логічних принципів та прийомів, якими користується наука під час опису та аналізу різних аспектів об'єктивної дійсності, а також при пошуку нових знань про них [21, с. 12]. А. П. Закалюк вважає, що предмет методології науки становлять сукупність теоретичних передумов, методів та засобів наукового дослідження. Її джерелами є: 1) світоглядні постулати філософії щодо сутності пізнання, його меж і можливостей, абсолютності та відносності знання; 2) загальні гносеологічні закономірності, принципи, ступені пізнання; 3) логічні залежності та зв'язки, методи і способи наукового пізнання, що формує сама наука [22,

с. 89–90]. При цьому науковець упевнений, що саме діалектичний метод становить основу методології будь-якої науки [22, с. 92]. Прихильником застосування в юридичних науках діалектики в її ортодоксальному варіанті є також В. Г. Лукашевич, який пише про «вікові здобутки марксистсько-ленінської філософії» [23, с. 187–189].

Останнім часом дедалі більш поширеними (в основному серед російських науковців) стають альтернативні методологічні підходи у філософії та юридичних науках (у кримінальному праві зокрема). Ключовими серед сучасних (постнекласичних) теорій праворозуміння дослідники вважають феноменологію, герменевтику, антропологію, синергетику, постмодернізм, системний метод [24, с. 60–85; 25, с. 156; 26, с. 21–26; 27, с. 126]. Отже, неможливо здійснити інтерпретацію правової реальності в межах якогось одного методу [28, с. 17–22].

У правовій науці говорять про можливість використання положень постмодерністської філософії [29, с. 10]. Юридичний постмодернізм наполягає на тому, що право повинне вивчатися в контексті його історичної і культурної специфіки, яка теж має бути відображена, бо воно не може існувати поза сучасним культурно-історичним контекстом [30, с. 16]. Однак конкретику нових підходів до кримінального права провідні вчені розглядають неоднаково (наприклад, Ю. В. Голік найбільш перспективними серед новітніх методологічних підходів вважає герменевтику та феноменологію [6, с. 8], а О. І. Бойко оптимальним вважає системно-структурний метод, оскільки існування та еволюція кожного об'єкта залежить від поєднання їх внутрішніх (структурних) та зовнішніх (із середовищем) зв'язків [31]).

Не заперечуючи проти використання діалектики в кримінальному праві, водночас вважаємо, що до діалектики як нібито універсального методу наукового пізнання слід ставитися обережніше. Так, К. Поппер характеризує марксистську і гегелівську діалектику як метод, що дозволяє ухилитися від будь-якої критики, впадаючи в неминучий догматизм; манеру мови діалектиків цей філософ називає туманною [32, с. 136]. Сучасні українські дослідники зазначають, що «гегелівська та марксистсько-енгельсівська діалектика є квазінауковими теоретичними системами, які не відбивають... реальних процесів, що відбуваються в дійсності. Завдяки метафоричності, багатозначності та розмитості понять вона може «пояснити» усе що завгодно, хоча насправді не пояснює нічого» [33, с. 70]. Отже, універсальність

законів діалектики є джерелом слабкості діалектичного матеріалізму [34, с. 47–52].

Узагалі спроба побудувати єдину методологію, прийнятну для всіх наук (методологічний монізм), є одним із ключових постулатів класичного позитивізму. При цьому в межах цього підходу стандартом (моделлю) для соціальних наук вважають точні та природничі науки [35, с. 43]. Сучасним підходам до філософії науки це явно не відповідає. У багатьох сучасних працях із методології науки, соціології та кримінології діалектика як метод не згадується [36; 37].

А. І. Марцев в одній зі своїх праць [38] спробував безпосередньо застосувати категорії діалектики в кримінальному праві, хоча така спроба має виразно штучний характер. Так, відомий російський криміналіст А. В. Наумов наголошує на тому, що діалектичний метод не справив суттєвого впливу на розвиток радянської кримінально-правової науки, проте в цьому «винні» самі вчені, які, на його думку, неправильно розуміли саму діалектику [39, с. 29]. В останній своїй праці вказаний науковець наголошує на тому, що «діалектичний (філософський) метод полягає у використанні в кримінально-правових дослідженнях основних законів і категорій діалектики» та акцентує увагу на тому, що в радянський період діалектика заважала ідеології, була їй підпорядкована, а діалектичний метод визнавався загальним лише на словах – фактично наука кримінального права обходилась без нього [40, с. 44, 46]. Частково із цим можна погодитись, проте навряд чи діалектика як метод зводиться до застосування в кримінальному праві зазначених категорій, оскільки такі категорії (причина – наслідок, необхідність – випадковість, зміст – форма тощо) визнають і використовують представники інших напрямків сучасної філософії.

Незважаючи на «популярність» діалектичного матеріалізму у вітчизняній правовій науці, останніми роками відзначають певну тенденцію відходу від його абсолютизації. Так, не згадують у своїх дисертаціях діалектику як метод М. І. Хавронюк (він зводить методологію до системи загальнонаукових і спеціальнонаукових методів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета [41, с. 11]), Т. А. Денисова [42, с. 12] та низка інших дослідників. Натомість С. В. Хилюк прямо зазначає, що в основу її дисертаційного дослідження покладено метод ідеалістичної діалектики як фундаментальний (філософський) метод [43, с. 8]. На її думку, методологія науки кримінального

права має тричленну структуру, включає філософський (фундаментальний), загальнонауковий та конкретно-науковий рівень. При цьому саме філософський рівень є найменш розвинутою ланкою методології кримінально-правової науки. Заслужують на підтримку міркування С. В. Хилюк про те, що у дослідженнях Особливої частини кримінального права декларативно без належної аргументації абсолютизується роль діалектичного методу, можливість інших філософських підходів до розуміння та пізнання кримінального права практично не обговорюється. Проголошуючи використання діалектичного методу, вчені зазвичай не уточнюють, яку ж діалектику вони мають за основу своїх досліджень – матеріалістичну чи ідеалістичну, фактично ж нерідко послуговуються постулатами метафізики [43, с. 8–9].

Своєрідною альтернативою діалектиці та іншим схожим методам є теорія соціального натуралізму українського кримінолога О. М. Костенка, який вважає її методологією всіх юридичних наук, включаючи й кримінальне право. Сутність даного підходу полягає в розумінні права як соціальної форми законів природи, а також у сподіваннях на перспективи вирішення ключових теоретичних і практичних проблем кримінального права шляхом використання положень про узгодження юридичних норм (зокрема і кримінальне законодавство) із законами природи [44]. Проте реальні успіхи застосування соціального натуралізму в правовій сфері видаються дещо обмеженими через філософську сумнівність вихідних принципів та розмитість критеріїв визначення і відмежування природного від протиприродного.

Оригінального підходу до питань методології кримінального права дотримується П. П. Сердюк, який вважає, що дослідники фактично використовують техніку логічного аргументу замість діалектичного методу [45, с. 25]. Він наголошує, що при аналізі нормативних систем діалектика може не допомогти, а нашкодити, оскільки вона вбачає в суперечностях, які відіграють деструктивну роль в таких системах (зокрема кримінальному праві), джерело розвитку. Через це домінуючим методом в правових дослідженнях був і залишається саме догматичний [45, с. 33].

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що методологія науки як філософська дисципліна є частиною гносеології і вивчає сутність, співвідношення між собою, особливості та роль методів наукового пізнання. Загальноприйнятним є виділення таких видів (рівнів)

методології дослідження: філософський; загальнонауковий; конкретно-науковий. Філософський (фундаментальний) рівень включає систему методів і принципів, які є найзагальнішими і діють в усьому полі наукового знання, конкретизуючись через загальнонаукову методологію. Загальнонаукова методологія використовується в переважній більшості наук і базується на загальнонаукових принципах дослідження: історичному, логічному, системному тощо. Спеціальнонаукова (конкретнонаукова) методологія є сукупністю специфічних методів конкретної науки, базою для вирішення дослідницької проблеми.

У кримінальному праві використовується спектр методів, включаючи системний, догматичний, історико-правовий, порівняльно-право-

вий тощо. При цьому в радянський період єдино можливим методом усіх наук (включаючи кримінальне право), проголошувався діалектичний матеріалізм з «ядром» у вигляді принципів, законів та категорій. Сьогодні в юридичних науках альтернативними діалектиці світоглядними підходами (парадигмами) є феноменологія, герменевтика, аналітична філософія, постмодернізм, системний метод, соціальний натуралізм. Існують аргументи на користь фактичного панування в кримінальному праві метафізичного та догматичного методів і неможливості реального використання діалектики через її тяжіння до релятивізму та абсолютизації суперечностей в об'єкті дослідження. Водночас чимало вчених-юристів залишаються прихильниками матеріалістичної діалектики.

Список використаної літератури

1. Швырев В. С. Анализ научного познания: основные направления, формы, проблемы / В. С. Швырев ; отв. ред. В. А. Лекторский. – М. : Наука, 1988. – 175 с.
2. Яркова Е. Н. История и методология юридической науки : учеб. пособие / Е. Н. Яркова. – Тюмень : Изд-во Тюмен. гос. ун-та, 2012. – 357 с.
3. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / Баскаков А. Я., Туленков Н. В. – 2-е изд., испр. – Киев : МАУП, 2004. – 216 с.
4. Микешина Л. А. Философия науки: современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования : учеб. пособие / Л. А. Микешина. – М. : Прогресс-Традиция ; МПСИ ; Флинта, 2005. – 464 с.
5. Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки : учебник / Е. В. Ушаков. – М. : Экзамен, 2005. – 528 с.
6. Философия уголовного права / сост., ред. и вступ. ст. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Голика. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 348 с.
7. Баранец Н. Г. История и философия науки : учеб.-метод. пособие / Н. Г. Баранец. – Ульяновск : УлГУ, 2005. – 112 с.
8. Сабитов Р. А. Основы научных исследований : учеб. пособие / Р. А. Сабитов. – Челябинск : ЧГУ, 2002. – 138 с.
9. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права) / Д. А. Керимов. – 2-е изд. – М. : Аванта+, 2001. – 560 с.
10. Гребеньков Г. В. Методология кримінально-правових досліджень : наук.-практ. посіб. / Г. В. Гребеньков, Є. С. Назимко. – Донецьк : Цифр. тип., 2012. – 202 с.
11. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев и др. – 2-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1989. – 814 с.
12. Бермус А. Г. Введение в гуманитарную методологию : [науч. моногр.] / А. Г. Бермус. – М. : Канон+ ; Реабилитация, 2007. – 336 с.
13. Курс уголовного права. Т. 1. Общая часть. Учение о преступлении / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М. : Зерцало-М, 1999. – 592 с.
14. Актуальні проблеми кримінального права : навч. посіб. / В. М. Попович, П. А. Трачук, А. В. Андрушко, С. В. Логін. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 256 с.
15. Панов М. І. Методологічні засади дослідження проблем Особливої частини кримінального права [Електронний ресурс] / М. І. Панов, Н. О. Гуророва // Проблеми законності. – № 100. – 2009. – С. 291–304. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pz/2009_100/100_29.pdf.
16. Тарасов Н. Н. Методологические проблемы юридической науки / Н. Н. Тарасов. – Екатеринбург : Изд-во Гуманитар. ун-та, 2001. – 264 с.
17. Бостан С. К. «Методологічний підхід» в структурі методології юридичної науки / С. К. Бостан // Актуальні питання публічного та приватного права : тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 3 жовт. 2012 р. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 26–29.
18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. с рос. – Х. : Консум, 2006. – 656 с.

19. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.
20. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. – Вид 10-е, доповн. – Л. : Край, 2008. – 224 с.
21. Курс лекцій по кримінології / под ред. Даньшина И. Н., Голины В. В. – Харьков : Одиссей, 2006. – 280 с.
22. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – 424 с.
23. Лукашевич В. Г. До визначення методологічних підвалин сучасних правових досліджень / В. Г. Лукашевич // Актуальні питання публічного права : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11 листоп. 2011 р.). – Запоріжжя : КПУ, 2011. – С. 187–191.
24. Честнов И. Л. Методология и методика юридического исследования : учеб. пособие / Честнов И. Л. – СПб. : Юрид. ин-т Генпрокуратуры РФ, 2004. – 128 с.
25. Бойко А. Методология пізнання економічної злочинності / А. Бойко // Вісник Львівського національного університету імені І. Франка. Серія юридична. – Вип. 47. – 2008. – С. 153–163.
26. Лисий В. Діалектика і методи наукового пізнання / В. Лисий // Вісник Львівського національного університету імені І. Франка. Серія «Філософія». – 2010. – Вип. 13. – С. 20–28.
27. Рузавин Г. И. Методология научного познания : учеб. пособие для вузов / Г. И. Рузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 287 с.
28. Демидов А. И. О методологической ситуации в правоведении / А. И. Демидов // Правоведение. – 2001. – № 4. – С. 14–22.
29. Слюсаренко О. Л. Праворозуміння в епоху постмодерну / О. Л. Слюсаренко // Юридична наука. – 2011. – № 2. – С. 7–12.
30. Жалинский А. О методологических основаниях уголовного права / А. Жалинский // Уголовное право. – 2000. – № 3. – С. 15–21.
31. Бойко А. И. Системная среда уголовного права [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Бойко Александр Иванович. – М., 2008. – Режим доступа: <http://www.law.msu.ru/bitcache/db81ffa206c9b687f3b54454998d8f469109479c?vid=8363&disposition=attachment&op=download>.
32. Поппер К. Что такое диалектика? / К. Поппер // Вопросы философии. – 1995. – № 1. – С. 118–138.
33. Сепетий Д. П. Діалектика versus метафізика: переоцінка дилеми / Д. П. Сепетий // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 56–75.
34. Грэхэм Л. Р. Естествознание, философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе / Л. Р. Грэхэм ; пер. с англ. – М. : Политиздат, 1991. – 480 с.
35. Вригт Г. Х. фон. Логико-философские исследования. Избранные труды / Г. Х. фон Вригт. – М. : Прогресс, 1986. – 593 с.
36. Коэн М. Введение в логику и научный метод / М. Коэн, Э. Нагель. – Челябинск : Социум, 2010. – 655 с.
37. Лунев В. В. Курс мировой и российской кримінології : учеб. для магистров : в 2 т. Т. 1. Общая часть / В. В. Лунев. – М. : Юрайт, 2012. – 1003 с.
38. Марцев А. И. Диалектика и вопросы теории уголовного права / А. И. Марцев. – Красноярск : Изд-во Краснояр. ун-та, 1990. – 128 с.
39. Наумов А. В. Обновление методологии науки уголовного права / А. В. Наумов // Советское государство и право. – 1991. – № 12. – С. 28–29.
40. Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 3 т. Т. 1. Общая часть / А. В. Наумов. – М. : Волтерс Клувер, 2010. – 736 с.
41. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Хавронюк Микола Іванович. – К., 2008. – 42 с.
42. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Денисова Тетяна Андріївна. – Запоріжжя, 2010. – 44 с.
43. Хилюк С. В. Розвиток науки кримінального права України після встановлення її державної незалежності (питання Особливої частини) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Хилюк Світлана Володимирівна. – Л., 2008. – 18 с.
44. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія / О. М. Костенко. – К. : Атіка, 2008. – 352 с.
45. Сердюк П. П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права : монографія / П. П. Сердюк. – Запоріжжя : Акцент Інвест-Трейд, 2012. – 800 с.

Надійшла до редколегії 21.12.2012

РЯБЧИНСКАЯ Е. П. МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРОБЛЕМ УГОЛОВНОГО ПРАВА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Рассмотрены дискуссионные вопросы методологического инструментария научных исследований в сфере уголовного права. Проанализированы научные подходы к оценке сущности и уровней методологии, соотношению философских и общенаучных методов, а также и по ряду других вопросов, возникающих при проведении конкретно-правовых исследований.

Ключевые слова: метод, методология познания, научное исследование, гносеология, диалектика, метафизика, герменевтика, феноменология

RIABCHYNSKA O. METHODOLOGY OF RESEARCHES OF CRIMINAL LAW ISSUES: PROBLEM SETTING

Debatable questions arising up at the choice of methodological tool of scientific researches in the field of criminal law are examined. The scientific approaches to the estimation of essence and levels of methodology, correlation of philosophical and scientific methods and other questions arising up during realization of concrete legal researches are analyzed.

Keywords: method, methodology of cognition, scientific research, gnoseology, dialectics, metaphysics, hermeneutics, phenomenology

УДК 343.985

О. Ф. ФЕДОРОВА,

аспірант

Донецького юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ

На основі аналізу слідчо-судової практики і спеціальної літератури розглянуто основні положення судово-медичної експертизи плодів і трупів новонароджених дітей. Зроблено висновок про необхідність володіння слідчим знаннями можливостей даної експертизи при вирішенні спеціальних питань, які мають юридичне значення під час розслідування вбивств новонароджених дітей.

Ключові слова: судово-медична експертиза, новонароджена дитина, зрілість новонародженої дитини, живонародженість, життєздатність.

Під час розслідування вбивств судово-медична експертиза відіграє важливу роль, але під час розслідування вбивств новонароджених дітей вона має особливе значення і посідає ключове місце як засіб доказування наявності складу злочину. Її підвищена значущість пов'язана, з одного боку, з об'єктом судово-медичного дослідження, а з іншого – зі значними складнощами вирішення специфічних питань, які ставляться перед експертом.

Згідно з Кримінальним кодексом України (ст. 117), за вчинення умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або одразу після них передбачається покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Така відносно пом'якшена міра покарання пояснюється тим, що закон враховує особливий психічний і фізичний стан жінки-матері, яка вирішила умертвити своє щойно

народжене дитя. Особливий психічний стан породіллі може бути спричинений таємними пологами, пологовим болем, відсутністю підтримки, допомоги оточуючих, але такий стан повинен бути відносно коротким у часі, що виражено у формулі «під час пологів або одразу після них».

У криміналістичній літературі, як правило, увага акцентується на судово-медичній експертизі трупів новонароджених дітей у контексті вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або одразу після них [1, с. 37–38, 63]. Проте під час розслідування вбивств новонароджених дітей потрібно брати до уваги те, що вбивство новонародженої дитини може бути вчинене не тільки її матір'ю, але й іншими особами (співмешканцем жінки, членами її сім'ї, особою, яка здійснила кримінальний аборт). Відповідно ж до п. 2 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України (умисне